

Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili
va adabiyoti universiteti

TASHENEV
UNIVERSITY

“Alisher Navoiy va XXI asr”

10-ULUSLARARO KONFERANSI

Toshkent-Shimkent, 2025-yil 6-fevral

“Әлішер Науаи және XXI ғасыр”

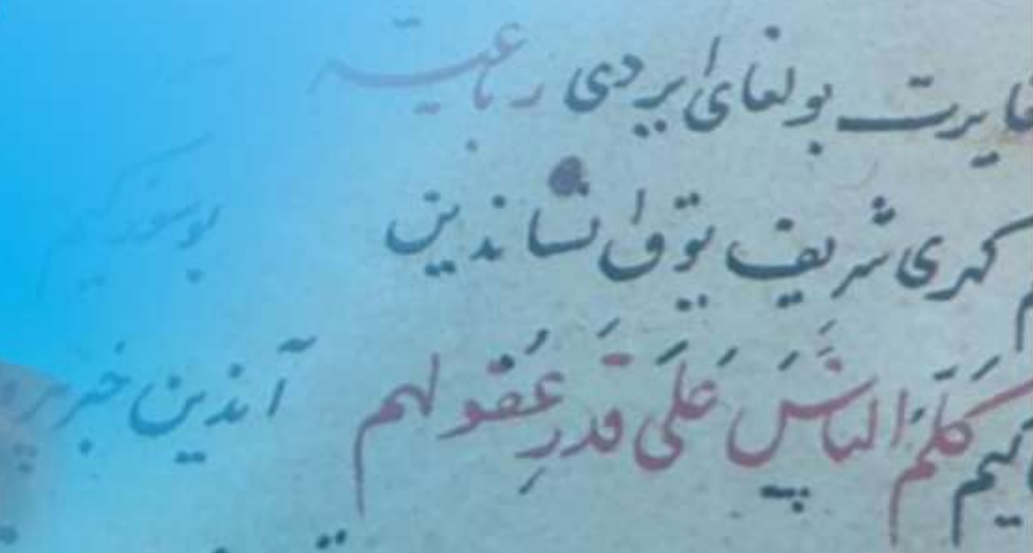
10-ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ

Ташкент-Шымкент, 6 ақпан 2025 жыл

“Alisher Navo'i and the 21st century”

10th INTERNATIONAL CONFERENCE

Tashkent-Shymkent, February 6, 2025

**Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
Qozog'iston Respublikasi Jumabek
Tashenev nomli universitet**

«ALISHER NAVOIY VA XXI ASR»

**mavzusidagi 10-uluslararo konferansi
materiallari**

2025-yil 6-fevral

Toshkent – Chimkent – 2025

UO'K: 821.161.1=512.133

KBK: 83.3 (50')

A 51

Mas'ul muharrirlar:

Shuhrat SIROJIDDINOV,

filologiya fanlari doktori, akademik
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili
va adabiyoti universiteti rektori

Kanat BAYBOLOV,

Jumabek Axmetuli Tashenev nomli universitet rektori,
texnika fanlari doktori, professor

Tahrir hay'ati:

Boqijon To'xliyev (O'zbekiston), Nurboy Jabborov (O'zbekiston), Parida Bayneeva (Qozog'iston), Kemal Yavuz Ataman (Turkiya), Yashar Qosim (Ozarbayjon), Islam Jemeney (Qozog'iston), Farhod Rahimiy (Eron), Sholpan Arzimbetova (Qozog'iston), Karomat Mullaxo'jayeva (O'zbekiston), Janna Botabaeva (Qozog'iston), Baxtiyor Fayzullayev (Tojikiston), Dilnavoz Yusupova (O'zbekiston), Nozliya Normurodova (O'zbekiston), Shahlo Naraliyeva (Qozog'iston), Ilyos Ismoilov (O'zbekiston), Azizullah Aral (Afg'oniston), Orzigul Hamroyeva (O'zbekiston), Ozoda Tojiboyeva (O'zbekiston)

Ushbu to'plamda "Alisher Navoiy va XXI asr" mavzusidagi 10-uluslararo konferansi materiallari jamlangan. To'plamda Alisher Navoiy adabiy-ilmiy merosining mumtoz adabiyotimizdagi o'rni va bugungi kun uchun ahamiyati, shuningdek, shoir ijodiga bog'liq holda matnshunoslik va tilshunoslik muammolariga doir ilmiy maqolalar o'rin olgan. Navoiyshunoslikning bugungi holati va istiqboli borasida muayyan tasavvur berishi uning ahamiyatini belgilaydigan omillardan biridir. Kitob filolog mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar, magistrantlar va bakalavr talabalari hamda keng o'quvchilar ommasiga mo'ljallangan.

Mualliflar qarashi va asarlar nomlaridagi imlo tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin.

**Әлішер Науаи атындағы Ташкент
мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті**

**Қазақстан Республикасы Жұмабек
Тәшенев атындағы университет**

«ӘЛІШЕР НАУАИ ЖӘНЕ XXI ҒАСЫР»

**тақырыбындағы 10-халықаралық
конференция материалдары**

2025 жыл 6 ақпан

Ташкент – Шымкент – 2025

8. Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати. Тўрт томлик. 1-том. – Т.: Фан, 1983. – 656 б.
9. Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати. Тўрт томлик. 2-том. – Тошкент: Фан, 1983. – 644 б.
10. Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати. Тўрт томлик. 3-том. – Т.: Фан, 1984. – 624 б.
11. Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати. Тўрт томлик. 4-том. – Т.: Фан, 1985. – 636 б.
12. Алишер Навоий. Қомусий луғат. 1-жилд. – Т.: Шарқ, 2016. – 536 б.
13. Алишер Навоий. Қомусий луғат. 1-жилд. – Т.: Шарқ, 2016. – 480 б.
14. Рабғузий, Носируддин Бурҳонуддин. Қисаси Рабғузий. Биринчи китоб. – Т.: Ёзувчи, 1990. – 236 б.
15. Рабғузий, Носируддин Бурҳонуддин. Қисаси Рабғузий. Иккинчи китоб. – Т.: Ёзувчи, 1991. – 273 б.
16. Ҳайитметов А. Ҳаётбахш чашма. – Т.: Адабиёт ва санъат, 1974. – 166 б.

ALISHER NAVOIY IRFONIIY OLAMINING YANGICHA TALQINI

Obidjon Karimov

filologiya fanlari nomzodi, dotsent, NamDU

E-mail: k_obitjon@mail.ru

10.52773/tsuull.conf.navoiy.2025/YNH1882

Annotatsiya: Maqolada adabiyotshunos Nurboy Jabborovning “Maoniy ahlining sohibqironi” monografiyasi Alisher Navoiy irfoniiy olamining yangicha talqini nuqtayi nazaridan tahlil etilgan. Olimning ilmiy konsepsiyasi uch yoʻnalishda: 1) Alisher Navoiy asarlarining islomiy-irfoniiy asoslari haqidagi qarashlar; 2) irfoniiy hikoyatlar tahlili hamda 3) tasavvufiy obraz va ramzlar talqini kesimida tadqiq qilingan.

Kalit soʻzlar: irfon, tasavvuf, futuwwat, dunyo, timsol, obraz, badiiy talqin.

Annotation: The article analyzes literary scholar Nurboy Jabborov's monograph "Maoniy Ahlining Sohibqironi" from the perspective of a novel interpretation of Alisher Navoi's mystical worldview. The scholar's scientific concept is examined in three main directions: 1. Views on the Islamic-mystical foundations of Alisher Navoi's works; 2. Analysis of mystical narratives; 3. Interpretation of Sufi symbols and imagery.

Keywords: mysticism, Sufism, futuwwa, world, symbol, imagery, artistic interpretation.

Oʻzbek mumtoz adabiyotining tasavvufiy va falsafiy asoslari boʻyicha salmoqli tadqiqotlar yaratilgan. Bu yoʻnalishda rus olimi Ye.E.Bertels, oʻzbek tasavvufshunoslari N.Komilov va I.Haqqul tadqiqotlari, ayniqsa, alohida ajralib turadi. Mazkur olimlar ilmiy qarashlarining oʻzbek tasavvuf adabiyoti, xususan, buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy adabiy merosini oʻrganishdagi ahamiyati katta. Biroq tasavvuf adabiyoti va Alisher Navoiy irfoniiy olami shunday ulkan ummonki, uni nafaqat muayyan olimlar, hatto mutaxassislarning bir necha avlodi ham oxirigacha oʻrganib chiqishi imkonsizdir. Keyingi davrlarda bu yoʻnalishda olib borilayotgan tadqiqotlar orasida filologiya fanlari doktori, professor Nurboy Jabborovning “Maoniy ahlining sohibqironi” monografiyasi alohida oʻrin tutadi.

Monografiyadagi mavzuga doir ilmiy qarashlarni quyidagicha tasnif etish mumkin:

1. Alisher Navoiy asarlarining islomiy-irfoniy asoslari haqidagi qarashlar.
2. Irfoniy hikoyatlar tahlili.
3. Tasavvufiy obraz va ramzlar talqini.

Ta'kidlash kerakki, Nurboy Jabborovning Alisher Navoiy irfoniy konsepsiyasiga doir ilmiy qarashlari o'zigacha bo'lgan biror olim fikrini takrorlamaydi. Olim mavzuga yangicha yondashadi, asl mohiyatni yoritish yo'lidan boradi va bunga muvaffaq bo'la oladi. Mumtoz adabiyotning asosini, mohiyatini islom ma'rifati, irfoniy maslak va g'oyalar tashkil qiladi. Alisher Navoiy ijodini ham ich-ichidan nurlantirgan asl haqiqatlar Qur'oni karim, Hadisi sharif va irfon yog'dusidir. Professor N.Jabborov o'z talqinlarida adabiyotshunoslikning nazariy qarashlarini ham dastlab ana shu haqiqatlarga tayanib asoslaydi" [Asadov 2022:3].

Alisher Navoiy asarlarining islomiy-irfoniy asoslari haqidagi qarashlar.

Olim buyuk mutafakkir ijodiy kamolotining islomiy irfoniy va milliy omillarini uch turga bo'lib talqin etadi. Ular: 1) asalaridagi g'oyalar talqinida, birinchi navbatda, Qur'oni karimga tayangani; 2) muborak hadisi shariflarni mukammal o'rganib, ijodiga izchil tatbiq etgani; 3) buyuk islom mutafakkirlari, tasavvuf allomalari asarlarini o'rgangani hamda ulardagi g'oyalarni muttasil rivojlantirib va boyitib, asarlarida yuksak darajada badiiy talqin eta bilgani.

Olimning aniqlashicha, Alisher Navoiy quyidagi tafsir kitoblarini mukammal o'rgangan: Najmiddin Kubroning Qur'oni karim tafsiriga doir "Ayn ul-hayot", G'azzoliyning "Javohir ul-Qur'on", Ro'zbehon Baqliyning "Aroyis ul-bayon fil-haqoyiq il-Qur'on", Abu Tolib Makkiyning "Qut ul-qulub", Najmuddin Roziyning "Bahr ul-haqoyiq", Husayn Voiz Koshifiyning "Javohir ut-tafsir", Mahmud Zamaxshariyning "Al-kashshof fi tafsir il-Qur'on", Sadruddin Qo'naviyning "Tafsiri fotiha" asarlari. Ushbu mo'tabar tafsirlar butun islom olamida e'tirof etilganiyoq buyuk mutafakkirning Qur'on ilmiga e'tibori nechog'liq kuchli ekani isbotidir. Husayn Voizning "Javohir ut-tafsir" asari bevosita hazrat Navoiy tavsiyasi va homiyligida yozilgan. Tafsir xotimasida muallif ulug' amirning islom dini rivojiga doir faoliyatiga yuksak baho bergan [Jabborov 2021: 20].

Ma'lumki, ulug'larimiz Qur'on va Sunnatni baravar tutishgan va ulardagi ahkomlarga og'ishmay amal qilgan. Hazrat Alisher Navoiy yuqoidagi tafsir kitoblari hamda zamonasining ulug' olimlari bilan suhbatlar orqali Qur'oni karim fasohati va balog'atini teran anglagan. Shuning barobarida hadis ilmni ham chuqu o'rgangan. Nurboy Jabborov fikricha, buyuk mutafakkir hadis ilmiga doir nodir manbalar tahsiliga ham alohida e'tibor bergan. "Bu ilm rivojida beqiyos ahamiyatga ega bo'lgan Imom Buxoriyning "Al-jomi' as-sahih", Imom Muslimning "Sahih ul-Muslim", Imom Termiziyni "Sunani Termiziy", Majduddin Muhammadning "Jome' ul-usul" asarlari, hadis ilmning badiiy adabiyotga ta'siriga doir Imom an-Navaviyning "Arba'in un-Navaviy", Abdurahmon Jomiyning "Sharhi hadis" va "Arba'in" asarlari buyuk shoir tafakkuri miqyoslarining yuksalishida alohida o'rin tutgan" [Jabborov 2021: 20,21].

Tabiiyki, Qur'on va Hadis ilmidan shariat asoslarini puxta o'rgangan buyuk mutafakkir ilmda va ijodda kamolotga erishmog'i uchun Sharq-islom adabiyotining asosi bo'lgan uchinchi ilm – tasavvuf asoslarini ham puxta o'rganmog'i taqozo etilar edi. Hazrat Navoiy adabiy-estetik va islomiy-irfoniy konsepsiyasi asosini anglash uchun buyuk mutafakkir asarlari uchun asos bo'lgan tasavvufga doir manbalarni ham

o'rganish taqozo etilar edi. Monografiyada yozilishicha: "...bolalik kezlaridan tasavvufiy adabiyotning mumtoz namunasi bo'lgan Shayx Fariduddin Attorning "Mantiq ut-tayr" asarini sevib mutolaa qilgan, hatto yodlab olgan edi. Tasavvuf ilmining ulkan nazariy-falsafiy va adabiy-ma'rifiy ahamiyatga molik manbalari hisoblangan al-Arabiyning "Fusus ul-hikam", Abu Homid G'azzoliyning "Ihyou ulum id-din", Ka'b binni Zuhayrning "Qasidai burda", Abdulloh Ansoriyning "Manozil us-soyirin", Shahobuddin Suhravardiyning "A'lom ut-tuqo", Hakim Sanoiyning "Hadiqat ul-haqoyiq", Shayx Sayyiduddin Farg'oniyning "Manohij ul-ibod alal miy'od", Xoja Muhammad Porsoning "Fasl ul-xitob", Amir Qosim Anvorning "Anis ul-oshiqin", Jaloluddin Rumiyning "Masnaviyi ma'naviy", Abu Ali Jullobiy Hujviriyning "Kashf ul-mahjub", Shayx Alouddin Simnoniyning "Iqboliya", Abulhusayn Jahzam Hamadoniyning "Bahjat ul-asror", Shayx Najmuddin Kubroning "Favotih ul-jamol", Xusrav Dehlaviyning "Mir'ot us-safo", Horis Muhosibiyning "Kitob ul-munqiz val-vasoyo", Shayx Fariduddin Attorning "Mantiq ut-tayr", "Tazkirat ul-avliyo", Abdulloh al-Yamaniyning "Ravz ur-rayohin", Shayx Mahmud Shabustariyning "Haqq ul-yaqin", Abulqosim Qushayriyning "Risola fit-tasavvuf", Abudurrahmon an-Nishoburiyning "Tabaqoti sufiya", Hakim at-Termiziyning "Xatm ul-valoya", Jomiyning "Ashia't ul-lama'ot" hamda al-Arabiyning "Naqsh ul-fusus" asariga yozgan "Naqd un-nusus", "Fusus ul-hikam" asariga bitgan "Naqd ul-fusus" nomli sharhlari va boshqa asarlar buyuk shoirning mutasavvif sifatidagi kamolotiga xizmat qilgan, ijodiy yuksalishida manba vazifasini o'tagan" [Jabborov 2021: 21,22].

Monografiyadagi ma'lumotlardan ayon bo'ladiki, Buyuk shoir islom tasavvufiga doir arab, fors va turkiy tillarda yaratilgan ilmiy-nazariy manbalarni qunt bilan o'rgangan. Alisher Navoiy asarlari mohiyatini anglash uchun ana shu manbalarni ham o'rganish zarur. Zero, buyuk mutafakkirning irfoniylar islomiy va badiiy-estetik tafakkuri ana shu asarlar asosida shakllangan. Navoiy she'riyatida, "Xamsa", "Lison ut-tayr" va boshqa asarlarida mazkur asarlardagi irfoniylar qarashlar yuksak darajada badiiy talqin etilgan.

Irfoniylar hikoyatlar tahlili. Olim Alisher Navoiy "Xamsa"sining to'rtinchi dostoni "Sab'ai sayyor"dagi Axiy hikoyati mohiyatini futuvvatning Husayn Voiz Koshifiy "Futuvvatnomai sultoniylar" asarida ajratib ko'rsatilgan uch martabasini belgilovchi: a) saxovat, ya'ni bor narsasini hech kimdan qizg'anmaslik; b) safo, ya'ni qalbni kibru havo, gina-kudurat, qasd-g'azabdan pokiza, pok tutish hamda 3) vafo, ya'ni hamma vaqt xalq xizmatida bo'lish qoidalari asosida chuqur tahlil etgan. Farruxning sarguzashtlari, ishq yo'lida bor-yo'g'idan ayrilgan qahramonning *Halabda eng g'ani, mehmondorliq shioru fani* bo'lgan Axiy bilan usrashuvi, bu ikki obraz misolida futuvvatning mohiyati tadrijiylar ravishda ochilib borgani monografiyada professional tadqiq qilingan. Olimning nuqtadonlik bilan aniqlashicha, "...futuvvat Axiyda tajriba davomida keyinchalik paydo bo'lib qolgan xususiyat emas, balki muqtazoi zotiy. Ya'ni futuvvatning asosiy shartlaridan bo'lgan saxiylar uning asl tabiatida bor. May suhbatida bois ko'nglini yorgan Farruxning hikoyatini tinglar ekan, Axiyning jismiga tob, qalbiga iztirob tushadi. Chunki mehmoni aytayotgan ma'shuqa harami iffatiga sodiq, ya'ni uning jufti haloli edi" [Jabborov 2021: 89,90].

Bu musofir kechmishlaridan xabar topgan Axiyning o'z yorini taloq qilib, unga nikohlab berishi dostonni o'qigan aksar kitobxonni o'ylantirgani aniq. Ushbu mushkul muammoning yechimini topish oson emasligi ham ayon. Mazkur holatdagi chigallik mohiyatini anglash uchun tasavvufiy ramzlardan tashqari, Qur'oni karimdan ham teran xabardorlik talab etiladi. Nurboy Jabborov masalaning ildizini topgan. Axiy

hikoyatidagi “ayol” – dunyo timsoli. Axiy uning timsolida o‘z suyuklisini emas, dunyoni taloq qilmoqda. O‘z navbatida, Farrux ham – futuvvat sohibi. Ma’shuqa visoliga erishayotganidan o‘zini baxtiyor his etgan Farrux yor ko‘nglida dard, ko‘zida yosh ko‘rgach, buning sababini so‘raydi. Asl mohiyatni bilgach, ...Farrux ham, garchi hikoyatda bu so‘z tilga olinmasa-da, yorini taloq qilib, “Menga ikki jahon singil bo‘lg‘il”, deya u bilan aka-singil kirishadi. Futuvvatga futuvvat bilan javob qaytaradi” [Jabborov 2021: 92,93].

Axiyning o‘z yori timsolida dunyoni taloq qilishini anglab, masalaning mohiyatini chuqur ilmiy talqin etgani Nurboy Jabborovda irfoniy adabiyotni ilm va tafakkur bilan bilishdan tashqari, savqi tabiiy asosda his etish salohiyati ham borligi kuzatiladi. Ya’ni monografiyada bu hodisa zamirida tasavvufiy-falsafiy asos turgani, Alisher Navoiyning hayot va ijod konsepsiyasi asoslari yotgani chuqur asoslangan. Eng e’tiborli jihati, ushbu xulosa – navoiyshunoslikda yangilik. Bunday to‘xtamning yangilik ekanini professor Dilnavoz Yusupova ham e’tirof etgan: “Olim mazkur hikoyatdagi asosiy obraz Axiy ekanligini ta’kidlarkan, futuvvatning barcha martabalari unda mujassam ekanligini aniq misollar bilan asoslab beradi. Navoiyshunoslikda ilk marta ushbu obrazga yangicha badiiy-estetik vazifa yuklab, uni pir timsoli sifatida talqin qiladi, u taloq qilgan yor, aslida, dunyo timsoli ekanligini, Axiy uning timsolida o‘z suyuklisini emas, dunyoni taloq qilayotganligini ishonarli tarzda ochib beradi” [Yusupova 2022: 4].

Tasavvufiy obraz va ramzlar talqini. Nurboy Jabborov mumtoz adabiyotning irfoniy asoslarini chuqur biladi va konseptual tahlil eta oladi. Bu hol Alisher Navoiy ijodida dunyo va u bilan bog‘liq timsollar, futuvvat, ma’no va surat mohiyati talqinlarida aniq namoyon bo‘lgan. “Buyuk shoir asarlarida dunyo timsoli ikki xil — inson yashab turgan makon va odamzodni ma’rifatdan to’suvchi parda sifatida qo‘llangani bilan bog‘liq tahlillar, futuvvat va fatiy obrazi tahliliga doir qarashlar, ayniqsa, monografiyaning ilmiy qimmatini oshirgan” [Sirojiddinov 2022: 6].

Olimning futuvvat va fatiy obrazi bilan bog‘liq tahlillari ham navoiyshunoslikka yangicha xulosalarni olib kirgan. Buyuk shoir she’riyatidagi futuvvatga doir talqinlar o‘rganilar ekan, “Nasoyim ul-muhabbat” tazkirasidagi fikrlarga tayanilgani, boshqacha aytganda, Navoiy g‘oyalari buyuk mutafakkirning o‘z asarlaridagi qarashlar asosida tahlil etilgani monografiyaning yutug‘ini ta’minlagan asosiy omillardir.

Nurboy Jabborov monografiyasining yana bir ahamiyati zarur o‘rinlarda hatto ustoz olimlar qarashlari bilan munozaraga kirishilgani hamda yangicha to‘xtamlarning puxta ilmiy asoslanganida ko‘rinadi. Yoqubjon Is’hoqovning javonmardlikni sarbadorlar harakati bilan bog‘lab: “Alisher Navoiyning bu boradagi ehtiyotkorligi ortida jiddiy sabab yotadi. Ma’lumki, javonmardlik mafkurasi sarbadorlar harakatining asosiy g‘oyasini tashkil etgan. Sarbadorlar (hurufiylar singari) bilan temuriylar o‘rtasidagi jiddiy munosabat Navoiyga ma’lum edi. Binobarin, ota-bobosidan tortib shu xonadonga sodiq qolgan Navoiy ana shunday nozik masalada ehtiyotkorlik ko‘rsatishi tabiiy holdir” [Is’hoqov 2002: 49], degan xulosasiga qo‘shilmagan olim o‘z qarashlarini puxta dalillaydi. Nurboy Jabborov yozishicha: “...bu fikr munozarali. Negaki, futuvvat tasavvufning asosiy bo‘g‘ini sifatida sarbadorlarga ham bir necha asrlik tarixga ega. Shunday ekan, sarbadorlar bilan temuriylar o‘rtasidagi munosabat qanday bo‘lishidan qat’i nazar, bu hol futuvvat haqida asar yozilishiga mone bo‘la olmas edi. Aks holda Navoiy “Nasoyimu-l-muhabbat min shamoyim ul-futuvvat” nomi bilan alohida asar yozmagan va buyuk shoirning zamondoshi, u bilan bir zaminda yashagan Husayn Voiz

Koshifiyning futuvvatga doir maxsus asari yaratilmagan bo'lar edi" [Jabborov 2021: 88, 89]. Ana shunday keng qamrovli va chuqur tahlillardan kelib chiqib, olim Alisher Navoiyning o'zi ham fatiy ekani haqidagi navoiyshunoslikda yangi xulosaga keladi.

Umuman, Nurboy Jabborovning "Maoniy ahlining sohibqironi" monografiyasi Alisher Navoiyning irfoniy qarashlari yangicha talqin etilgani, shu paytgacha yaratilgan tadqiqotlardagi fikrlarni takrorlamasligi jihatidan navoiyshunoslik rivojiga munosib hissa bo'lib qo'shilgan tadqiqot, deb hisoblash mumkin.

Adabiyotlar:

1. Asadov, Maqsud. "Maoniy ahlining sohibqironi" xususida. /Matnshunos va manbashunos olim Porso Shamsiyev tavalludining 125 yilligiga bag'ishlangan respublika ilmiy anjumani materiallari. II kitob. – Toshkent: Adast poligraf, 2002. – B. 3-7.
2. Dehqonov, Akramjon. Munosib armug'on. //Ma'rifat, 2022-yil 9-fevral.
3. Is'hoqov Yo. Naqshbandiya ta'limoti va o'zbek adabiyoti. – Toshkent: Xalq merosi, 2002.
4. Jabborov, Nurboy. Maoniy ahlining sohibqironi. – Toshkent: Adabiyot, 2021.
5. Sirojiddinov, Shuhrat. Ilmiy haqiqat yog'dusi yoxud yangi davr navoiyshunosligining muhim yutug'i. //Yangi O'zbekiston, 2022 yil 23 aprel.
6. Yusupova, Dilnavoz. Buyuk mutafakkir ijod olamiga yaqinlashuv. //O'zbekiston adabiyoti va san'ati, 2022 yil 1 yanvar
7. Qobilova, Zebo. Asl o'zanlarga qaytish tadorigi. //Sharq yulduzi, 2022, 12-son. -B.101-102.
8. Karimov, Obitjon. The role of professor Nurboy Jabborov in the development of literary science. International Scientific Journal Theoretical & Applied Science p-ISSN: 2308-4944 (print) e-ISSN: 2409-0085 (online) Year: 2024. Issue: 11 Volume: 139. Published: 18.11.2024.

O'ZBEK AYOL SHOIRALARI IJODIDA ALISHER NAVOIY OBRAZI TASVIRLARI

Ashurova Gulbahor Nurullayevna

TDO'TAU dotsenti, filologiya fanlari doktori,

Fuzuliy nomidagi ilmiy tadqiqot markazi rahbari.

gulbahora777@gmail.com

10.52773/tsuull.conf.navoiy.2025/GJMA2475

Annotatsiya. *O'zbekiston mustaqillikka erishgach o'zbek adabiyotida buyuk mutafakkir Alisher Navoiy siymosini badiiy talqin etish yangi bosqichga ko'tarildi. Chunki bu davrda milliy o'zlikni anglash, milliy qadriyatlarni tiklash bosh masalaga aylandi. Alisher Navoiy adabiyotda ma'naviy-axloqiy kamolotning timsoli sifatida haqli e'tirof etildi. Uning ibratli hayoti, shaxsiyati namuna o'laroq tasvirlandi. Mustaqillik davri o'zbek adabiyotida buyuk mutafakkirga bag'ishlab yaratilgan asarlar ayol shoirlar ijodida o'ziga xos, alohida sahifalarini tashkil etadi. Ushbu maqolada Alisher Navoiy obrazining mustaqillik davri o'zbek adabiyotidagi ayol shoiralardan Halima Xudoyberdiyeva, Oydin Hojiyeva va Farida Afro'zning she'rlarida Navoiy obrazining tasvirlari masalasi yoritildi.*

Kalit so'zlar: *Alisher Navoiy obrazi, Navoiy shaxsi tasviri va talqini, mustaqillik davri, non obrazi, Vatan timsoli, she'r, shoir siymosi, buyuk ijodkor, milliy qadriyat.*

IMAGES OF THE IMAGE OF ALISHER NAVAI IN THE WORK OF UZBEKISTAN FEMALE POETS

Abstract. *This article examines the artistic representation of the great thinker Alisher Navoi in Uzbek literature following the country's independence, a period during which the*

MUNDARIJA CONTENTS	
Shuhrat SIROJIDDINOV. Turkiy dunyo hamkorligining mustahkam asosi Түркі әлем ынтымақтастығының мықты негізі	7
Қанат БАЙБОЛОВ. Екі халық арасындағы бауырлық пен достық рәмізі Ikki xalq qardoshligi va do'stligi simvoli	11
I SHO'BA. ALISHER NAVOIY ADABIY MEROSINING JAHON TAMADDUNIDA TUTGAN O'RN SECTION I. THE PLACE OF ALISHER NAVAII'S LITERARY HERITAGE IN WORLD CIVILIZATION	
Boqijon TO'XLIYEV. Nasimiy va Navoiy nazmi – badiiy tafakkurning yangi bazmi	15
Islam JEMENEY. Әлішер Навои	23
Yashar QOSIM. Dohiy Alisher Navoiyning ulug' izdoshi (Muhammad Fuzuliy sheiriyatida poetik in'ikos tarzining o'ziga xosligi)	35
Qodirjon ERGASHEV. Renessans adabiyotida etologik janr taraqqiyoti	42
Əlimuxtar MUXTAROV. Nizami Gencevi ve Alişir Navai'nin tür ruhu eserlerinin ve araştırmacılarının gözü ile	47
Roviyajon ABDULLAYEVA. Alisher Navoiy fenomeni yoxud Navoiy ijodining olamshumul ahamiyati	52
Насриддин НАЗАРОВ. Гуманизм и креативность в творчестве Наваи как фактор обеспечения связей между народами Евразии	60
Burobiya RAJABOVA. O'zbek navoiyshunoslari Jomiy haqida	67
Karomat MULLAXO'JAYEVA. Abdurahmon Jomiy va Alisher Navoiy g'azallarida Yusuf (a. s.) siymosining badiiy talqinlari	77
Tozagul MATYOQUBOVA. Sharq adabiyotining yetuk tadqiqotchisi	82
Nosir JO'RABOYEV. Ikki turkman hukmdori ijodi va Alisher Navoiy	87
Молдасанов Е.М., АБДУВАЛИТОВ Н.Б. Әлем әдебиетінің асқар шыңы (Әлішер Науаидың 584 жылдығына орай)	95
Hulkar HAMROYEVA. Alisher Navoiy ijodida san'at talqini	99
Злиха ЖАНТАСОВА. Шығыс әдебиетінің қазақ фольклорындағы көрінісі	103
Sherxon QORAYEV. Alisher Navoiy Badaxshon shohi va shoir Sulton Muhammad La'liy ijodi tadqiqotchisi (Navoiy va uning zamondoshlari tazkiralari ma'lumotlari asosida)	109
Ahmad AKHLAQUE, Asror Allayarov. Alisher Navoi's creative works: a scientific exploration	115

Fayzulla ISKANDAROV, Dostonjon Tojiev. “Alisher Navoi international award”: establishment and historical significance for the turkic world	118
Diyora ABDUJALILOVA. Alisher Navoiy va Yahyobey Toshlijali dostonlarida shayx va avliyolar timsoli	124
Orifjon OLIMJANOV. Alisher Navoiy va Lorendeli Hamdiy “Layli va Majnun” dostonlari kompozitsiyasiga doir	131
II SHO‘BA. NAVOIY NAZMIY, NASRIY VA ILMIY MEROSINI O‘RGANISH MASALALARI SECTION II. ISSUES OF STUDYING NAVAIY'S POETRY, PROSE AND SCIENTIFIC HERITAGE	
Nurboy JABBOROV. Alisher Navoiy “Tarixi anbiyo va hukamo” asarining siyarnoma turkumida tutgan o‘rni	136
Nusratullo JUMAXO‘JA. Navoiyning yigitlik lirikasiga mansub mustazodi	149
Maqsud ASADOV. Alisher Navoiy “Tanbeh”larining g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari (“Mahbub ul-qulub” asari misolida)	155
Dr. Kemal Yavuz ATAMAN. Ali Şir Nevaî beyitlerinde kulluk şuuru	160
Zuhriddin ISOMIDDINOV. Navoiyning “qaychi” g‘azali	165
Baxtiyor FAYZULLOYEV. Qo‘qon adabiy muhitida Navoiyga izdoshlik	170
Iqboloy ADIZOVA. Adabiy ta’sir va poetik tafakkurning yangilanishi	177
Nafas SHODMONOV, G‘iyosiddin SHODMONOV. Olti dostonida Odam Ato timsoli talqini	185
Faridaxon KARIMOVA. Xorazm adabiy muhitida debochanavislik an’analari	193
Islomjon YAQUBOV. O‘zaro ta’sir, ijodiy mushtaraklik va o‘ziga xoslik	200
Shavkat HAYITOV, Gulshod SHOYIMOVA. Alisher Navoiyning nabotot va hayvonot olamiga munosabati	205
Obidjon KARIMOV. Alisher Navoiy irfoniy olamining yangicha talqini	212
Gulbahor ASHUROVA. O‘zbek ayol shoiralari ijodida Alisher Navoiy obrazi tasvirlari	216
Qo‘ldosh PARDAYEV. Navoiy g‘azallariga Muqimiyning nazira va taxmislari	221
Ilyos ISMOILOV. Abror hayrati	226
Shermuhammad AMONOV, Abdulhaq RAHIMI. Alisher Navoiy mustazodiga bog‘langan muxammas haqida	229
Zilola AMONOVA, Shahlola SAFAROVA. “Farhod va Shirin” dostonidagi na’t boblarning manbalari va badiiyati	235
Abdulhamid QURBONOV. Badiiy matn va tasviriy vositalar mutanosibligi	242
Muqaddas TOJIBOYEVA. Abdulla Qodiriy romanlarida Alisher Navoiyga izdoshlik masalalari xususida	248
Orzigul HAMROYEVA. Radifning bayt kompozitsiyasidagi o‘rni	252

Ma'rifat RAJABOVA. Xalq maydon kulgi san'ati belgilarining Navoiy ijodidagi ko'rinishlari	256
Nodira SOATOVA. "Farhod va Shirin" dostoni – an'ana takomili, taraqqiysi hamda sintezi sifatida	260
Umida RASULOVA. "Alisher Navoiy" romanida obraz poetikasi	266
Marg'uba ABDULLAYEVA. Yetti sayyora: badiiy talqin va ilmiy dunyoqarash	269
Sohiba UMAROVA. Suyuma G'aniyeva – navoiyshunos	273
Zuhra MAMADALIYEVA. Alisher Navoiy "Xamsa"sida mirrix obrazining majoziylik xususiyatlari	277
Aziz RAJABIY. Alisher Navoiy g'azallarining ohang jilolari (Yunus Rajabiy musiqiy merosi misolida)	282
Zarif QUVONOV. "Hayrat ul-abror"ning yangi tadqiqatlari xususida	286
Farruxbek ABDALIYEV, Gulnoza OSMANOVA. "Xamsa"da "kampir" obrazi talqini	290
Nafisa RAXMANOVA. Ramziy-majoziy obrazlar ta'vili haqida mulohazalar	293
Kamola ULUG'MURODOVA. Navoiy nazmida Layli obrazining badiiy talqini	299
Mavluda ORTIQOVA. Alisher Navoiyning "Nasoyim ul-muhabbat" asarida valiylarga xos sifatlar talqini	303
Jamila EISAR. Alisher Navoiyning she'riyatida oyina timsolining talqini ("G'aroyib us-sig'ar misolida")	308
Azizbek TOSHPO'LATOV. Alisher Navoiyga izdoshlik: Ahmad Tabibiy taxmislari	313
Sevara PARMONOVA. Tasavvufiy tazkiralari va Alisher Navoiy asarlarida Ibrohim Adham nomining zikr etilishi	318
III SHO'BA. ALISHER NAVOIY ASARLARINING MANBALARI VA MATNIY TADQIQI SECTION III. SOURCES AND TEXTUAL RESEARCH OF ALISHER NAVAI'S WORKS	
Dilnavoz YUSUPOVA, Umedullo MAHMUDOV. Alisher Navoiyning "Munshaoti Abdulloh Marvorid"dan o'rin olgan forsiy maktublari xususida	323
Manzar ABDULXAYROV. Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" dostoni tabdillari tahlili	330
Dr. Farhad RAHIMI. Senglah Sözlüğünün Feraği Düzeltmeleri ve Feraği'den Yanlış ktarmaları Üzerine	335
Gholamreza RAZMI. Özbekistan'da yayimlanmış iki Hayretü'l-ebrar'in tashih edilmiş metnindeki hatalarin sebeplerine bir bakiş	352
Altay NOORULLAH. Navoiy asarlarida tinish belgilarining yanglish ishlatilishi	365

Sevda BEHESHTI. Navai's Poetry as Reflected in Miniature Paintings (A study of Illustrated manuscripts preserved in Iranian collections)	376
Oysara MADALIYEVA. Alisher Navoiyning dastlabki ikki devoni Hamid Sulaymon nigohida	384
Dr. Siyamek HÜSSEYINALIZADE (Ergin Avşar). Amîr Alî Şîr Nevaî'nin şiirlerinde Şamanlığa aid Terimler ve ritüeller	395
Ozoda TOJIBOYEVA. Parij kulliyotidagi "Favoyid ul-kibar"ning matniy xususiyatlari	407
Husnigul JO'RAYEVA. Husayn Boyqaro – Husayniy adabiy merosining O'zbekistonda o'rganilishi	412
Dilnoza RUSTAMOVA. Alisher Navoiy toshbosma devonlaridagi ayrim g'azallar matnining qo'lyozma nusxalar bilan qiyosi	417
Erfan ESHGHÎNOUR. Fâni Divanındaki Avnî Divanından Tercüme Olunmuş Şiirler Üzerine	423
Lochinbek AHMADALIYEV. Po'latjon Qayyumiy tazkiralarda Alisher Navoiy faoliyatining yoritilishi	433
Dilnavoz SATTOROVA. Navoiy g'azallariga Sa'diy taxmislari	438
IV SHO'BA. ALISHER NAVOIY ASARLARINING XORIJIY TILLARGA TARJIMASI VA CHET ELLARDA O'RGANILISHI SECTION IV. TRANSLATION OF ALISHER NAVA'I'S WORKS INTO FOREIGN LANGUAGES AND STUDY ABROAD	
Hulkar HAMROYEVA, Shahlo NARALIYEVA, Ozodaxon MUSAYEVA. Qozog'istonda Mir Alisher Navoiy ijodining o'rganilishi	444
Abdulhay SOBIROV, Zamira DJURABAYEVA. "Muhokamat ul- lug'atayn" – turkiy xalqlar leksikasining so'nmas bulog'i	451
Münevver TEKCAN, Serpil Yazıcı ŞAHİN. Muhakamat al-lughatayn's literary and academic aspects.	455
Бермет ЗАКИРОВА, Дамилова НУРИЙЛА. Алишер Навоинин чыгармаларындагы тилдик каражаттар аркылуу студенттин кеп маданиятын өстүрүү	462
Nishonboy XUSANOV. "Hayrat ul-abror"dagi teonimlarning semantik va badiiy xususiyatlari	468
Mardon RAHMATOV. Qo'shma fe'l komponentlari inversiyasi	472
Rashid ZOHID. Hayot – firoq manzili	478
Shahlo HOJIYEVA. Alisher Navoiy badiiy kashfiyotlari – Cho'lpon estetik tafakkuri yangilanishi omili	482
Mo'minjon SULAYMONOV. Alisher Navoiy davrida isiriq solinganmi?	488
Abdumurod TILAVOV. Alisher Navoiy ma'naviy merosi va zamonaviy ta'lim	492
Nilufar RASULOVA. Alisher Navoiyning boqiy merosi jahon tillarida	497
Ozodaxon MUSAYEVA, Gulchehra SULTONOVA. "Muhokamat ul- lug'atayn" asaridagi turkiy fe'llar va omonim so'zlar tahlili	502

Iroda ISHONXANOVA. Alisher Navoiy hayoti va ijodining “Литература” darsliklarida aks etishi	505
Shahlo NARALIYEVA, Farrux ABDALIYEV. Hazrat Navoiy ijodida nutq madaniyati	514
АШИРОВА Т.К., КАРАЕВА Н.О., ЗАКИРОВА Б.А. Алишер Навоинин чыгармаларын санарип платформалар аркылуу жайылтуу	518
Dilorom YULDASHEVA, Shahlo NARALIYEVA. Alisher Navoiyning didaktik qarashlari	523
Komiljon ABDULLAYEV. Ta’lim tizimi bosqichlarida Alisher Navoiy hayoti va ijodini o’rgatishda fanlararo integratsiyadan foydalanish	527
Gulnoza YULDASHEVA, Sevinch UBAYDULLAYEVA. “Lison ut-tayr” dostonining ayrim morfemik xususiyatlari tahlili	531
Feruza DJUMANIYAZOVA. Alisher Navoiy ijodida milliy etnosport o’yinlari	534
Hamida JURAQOBILOVA. O’zbek she’riy matnlaridagi kognitiv metaforalarning fransuz tilida ifodalanishi	539
Abdug’ani NASRIDDINOV. Navoiyshunoslikda yangicha yondashuv	544
TEZISLAR ADABIYOTSHUNOSLIK	
AHMADOVA Shohsanam. Hofiz Xorazmiy va Alisher Navoiy ijodida zohid obrazi tasviri	550
ABDURAIMOVA Xafiza. Alisher Navoiy g’azaliyotida Doro obrazi talqinlari	553
ALIYEVA Sevinch. Anbiyolar haqidagi manbalarda Iso payg’ambar obrazi tasviri	556
ALMARDONOVA Aziza. Alisher Navoiy tarji’bandlarida dunyo ramzi	561
DEHQONOV Akramjon. Bir g’azal sharhi	564
DOLIMOV Shokir. «Hayrat ul-abror» dostoni sharhining rus tiliga tarjimasi xususida	567
GAFUROVA Shaxnoza. Navoiy me’rojnoma baytlarida qo’llangan badiiy san’atlar	569
IBOTOVA Madina. Alisher Navoiy g’azallarida jon va ishq munosabatining badiiy ifodasi	572
MEYLIYEV Xudoyberdi. Navoiy va zamondoshlari asarlarida Mirzo Mironshoh saroyi adabiy muhiti va shoir Lutfulloh Nishopuriy ijodiy faoliyatining yoritilishi	576
MUQUMOVA Surayyo. “Nasoyim ul-muhabbat”: ism, xosiyat va xususiyat	579
NASRULLAYEV Elmurod, SIROJIDDINOVA Sevinch. Xalq og’zaki ijodida Navoiy timsoli talqini	581

NURULLAYEVA Hulkaroy, MAMADALIYEVA Madina. Alisher Navoiyning “Mahbub ul-qulub” asarini o’qitish bo’yicha ayrim mulohazalar	584
OLIMJONOV Davronbek. “Boburnoma” asarida tarixiy shaxslar tavsifi (Alisher Navoiy shaxsi misolida)	587
PARDAYEVA Nigora, PIRNAZAROVA Barno. Navoiy lirikasida kichik lirik janrlar	589
SHOMURODOV San’at. Alisher Navoiy va Husayn Boyqaro munosabatlari isajon sulton talqinida	593
TO’XTAMURATOV Furqat. Alisher Navoiy g’azaliga Muhsiniy tatabbu’si	596
TURDIYEVA Maftuna. “Layli va Majnun” dostonlari kompozitsiyasidagi ba’zi farqli jihatlar	599
UMAROVA Dildor. Alisher Navoiy asarlarida sukut go’zalligi ifodasi	602
UMAROV Sardorbek. Ma’rifatning haqiqati – hayratdir	604
YANGIBOYEV Shavkat. Ito haqida	607
TILSHUNOSLIK	
YULDASHEVA Dilorom. Alisher Navoiy asarlarida rang-tus ifodalovchi birliklar	611
AXMADJANOVA Malika. Alisher Navoiy va o’zbek tilining boyitilishi: ilmiy metodlar va uslublar	613
AKBAROVA Zulfizargul. Alisher Navoiy asarlarida qo’llanilgan antonimlik hosil qiluvchi “Ahl” komponentli lug’aviy birliklar tahlili	617
YUSUPOVA Dildora. Alisher Navoiy asarlarida qimmatbaho tosh nomlari	619
MUNDARIJA	622